

ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Т. М. Паламарчук, к.е.н., доцент

О. П. Русак, к.е.н., доцент

Житомирський національний агроекологічний університет

Вітчизняний ринок органічних продуктів в останні роки активно розвивається, оскільки більшість споживачів прагнуть до ведення здорового способу життя та споживання якісної продукції. Корисність органічної продукції не викликає сумнівів, оскільки саме вони є екологічно безпечні; мають кращу якість і вищі смакові якості, не містять у собі генетично модифікованих організмів, не містять токсичних та шкідливих речовин (важкі метали, пестициди, нітрати, нітрити не перевищують ГДК), не містять шкідливих залишків штучних стимуляторів росту, лікарських препаратів та антибіотиків, що не дозволяються в органічному рослинництві та тваринництві; не містять хвороботворних мікроорганізмів, паразитів та алергенів; зберігають поживні речовини та натуральний склад при переробці, оскільки використовуються лише натуральні методи переробки, натуральні речовини та матеріали для пакування; не дозволяються синтетичні речовини при переробці (ароматизатори, консерванти, добавки, тощо [4, с. 44]).

Не зважаючи на зазначене, в Україні спостерігається не припустимо низький рівень споживання органічної продукції на душу населення у порівнянні з іншими країнами світу (табл. 1).

Таблиця 1

Країни–лідери по споживанню органічної продукції, 2015 р.

№	Країна	Роздрібний товаро–оборот, млн. євро	Споживання на душу населення, євро
1.	США	35782	111
2.	Німеччина	8620	106
3.	Франція	5534	83
4.	Китай	4712	3
5.	Канада	2757	77
6.	Велика Британія	2604	40
7.	Італія	2317	38
8.	Швейцарія	2175	262
9.	Швеція	1726	177
10.	Іспанія	1498	32
	...		
	Україна	17	0,39

Джерело: адаптовано за даними [2]

Впродовж останніх років Україна досягла певних результатів щодо розвитку власного органічного агровиробництва. Зокрема, площа сертифікованих сільськогосподарських угідь, задіяних під вирощування різноманітної органічної продукції займає почесне двадцяте місце світових країн–лідерів органічного руху. Частка сертифікованих органічних площ серед загального об'єму сільськогосподарських угідь України складає близько 1%. При цьому Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур. Крім того, в нашій державі сертифіковано 550 тис. га дикоросів (станом на 31.12.2016 р.).

Помітною є тенденція активного наповнення внутрішнього ринку власною органічною продукцією за рахунок налагодження власної переробки органічної сировини. Зокрема, це крупи, борошно, молочні та м'ясні продукти, соки, сиропи, повидло, мед, олія, чаї, лікарські трави.

Офіційні статистичні огляди IFOAM підтверджують, що якщо в 2002 р. в Україні було зареєстровано 31 господарство, що отримало статус “органічного”, то в 2016 р. нараховувалось вже 390 сертифікованих органічних господарств, загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель склала 421200 га [5].

Перехід сільськогосподарських товаровиробників на органічні методи господарювання може бути можливим лише за умови їхнього усвідомлення щодо переваг органічного виробництва порівняно з традиційним, що мають у своїй структурі два аспекти – це, перш за все, переваги самих органічних продуктів харчування та переваги органічних методів господарювання [4, с. 43].

Досить часто у наукових дискусіях акцентується увага на екологічних перевагах органічного виробництва, пов'язаних з поступовим відновленням якості земельних ресурсів, залучених до процесу виробництва, через дотримання сівозмін. Обґрунтовується питання щодо застосування зелених добрив та методів біологічної боротьби зі шкідниками, технологій обробітку ґрунту, спрямованих на мінімальне втручання, зниження ущільнення ґрунтів, а також зниження забруднення водойм і атмосферного повітря через обмеження застосування синтетичних агрохімікатів, збереження локального біорізноманіття через заборону застосовувати генетично модифіковані організми [3]. Не менш важливими є економічні переваги органічного виробництва, особливості яких полягають у впровадженні сучасних технологій вирощування

сільськогосподарських культур та розведенні худоби згідно із принципами та вимогами органічного виробництва. За таких умов подальший розвиток внутрішнього ринку України в середньостроковій перспективі матиме можливість збільшувати прибутковість виробництва органічної продукції в контексті підвищення конкурентоздатності.

Виклики сучасності вимагають чіткого усвідомлення значимості соціальних переваг органічного виробництва, в основу яких покладено механізм створення додаткових робочих місць у сільській місцевості й нових перспектив для малих та середніх фермерських господарств, збільшенні життєздатності сільських громад тощо.

Зважаючи на викладене, стає зрозуміло, що органічне виробництво має переваги у цілому для суспільства, а не для конкретного виробника органічної продукції. Тому для забезпечення ефективності органічного руху необхідна вагома підтримка з боку держави у різноманітних її проявах та субсидарній політиці, зокрема, яка б стимулювала процес впровадження органічного агровиробництва землекористувачами та землевласниками. Зарубіжний досвід засвідчує, що у більшості країн з ринковою економікою основою такої політики є підтримка прибутковості виробників органічної продукції і стабільності економічної ситуації в галузі органічного агровиробництва. Натомість у нашій країні, у даному контексті, щорічно розглядаються можливості щодо:

- надання податкових і кредитних пільг та відшкодувань фізичним і юридичним особам, які здійснюють за власний кошт впровадження органічного агровиробництва та переробку органічної продукції;

- звільнення землевласників та землекористувачів, що виробляють органічну продукцію від плати за землю, за земельні ділянки, на яких організовано виробництво або переробку органічної сертифікованої продукції згідно із відповідним сертифікатом, виданим уповноваженим органом сертифікації, акредитований у відповідному органі державної влади [1, с. 12].

Органічний сектор з об'єктивних умов розвитку потребує державної підтримки та своєрідного захисту від великого агробізнесу через механізм політики протекціонізму. Під останнім розуміється сукупність інституцій, інститутів, економічних та нормативно-правових заходів державного впливу на процеси у розвитку органічного сільського господарства [7, с. 37].

Дослідження показують, що сучасна модель сертифікованого органічного сільського господарства формується в двох основних напрямках. Перший – підприємницький, представлений великими і середніми господарськими структурами, створеними на базі земельних

і майнових паїв колишніх членів колективних сільськогосподарських підприємств, які орієнтовані на одержання максимального прибутку і забезпечення органічною продукцією внутрішнього агропродовольчого ринку. Крім цього, підприємства першого напрямку зосереджують свою діяльність на розширенні обсягів експорту органічної продукції в країни, які здійснюють сертифікацію виробництва (ЄС, Швейцарія, Японія та ін.). Другий напрям розвивають в основному фермерські господарства, які належать до групи малого агробізнесу, переважно на внутрішньому ринку [7, с. 36].

До органічного сектору долучаються сільськогосподарські підприємства, землі яких розташовані в різних регіонах України і проходять конверсію, а також господарства із сертифікованими земельними угіддями. Основою сертифікації земель є базові стандарти Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), а процедура сертифікації здійснюється відповідно до стандартів органічного агровиробництва і маркування органічної сільгосппродукції та продуктів харчування щодо ринку експорту. Вітчизняні сільськогосподарські підприємства, які займаються виробництвом органічної продукції та її експортом на зовнішні ринки, інспектуються іноземними сертифікаційними органами, які працюють в Україні.

Сертифікацію та інспекцію господарств з виробництва продукції в Україні здійснюють 11 організацій. Найвагомішими з них є Control Union Ukraine (Нідерланди), Lason (Нідерланди), Bio Control (Угорщина) Bio Inspecta та ІМО (Швейцарія).

Виходячи із зазначеного, вважаємо за необхідне впровадити національну систему контролю й сертифікації органічного агровиробництва, що сприятиме утвердженню ефективної моделі інституціонального забезпечення органічного сектору, зорієнтованого на інноваційний шлях розвитку, фундаментальною основою якого є екологічна безпека (рис. 1). Системний підхід щодо перспектив розвитку органічного виробництва в Україні передбачає врахування екологічних, економічних та соціальних переваг, які в сукупності сприятимуть зазначеній стратегії та відповідатимуть екологічній а також продовольчій безпеці країни в цілому.

Перспективи для розширення органічного агровиробництва та розвитку ринку органічної продукції відкриває Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. У Главі 17 “Сільське господарство та розвиток сільських територій” ст. 404 визначено, що співробітництво у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій має сприяти заохоченню «...сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища і тварин, зокрема поширення

методів органічного виробництва й біотехнологій...» [6].

Водночас, в сучасних умовах формування зони вільної торгівлі України з країнами ЄС суттєвою перешкодою є те, що українське законодавство не гармонізоване у сфері органічної продукції з правовим полем європейського співтовариства.

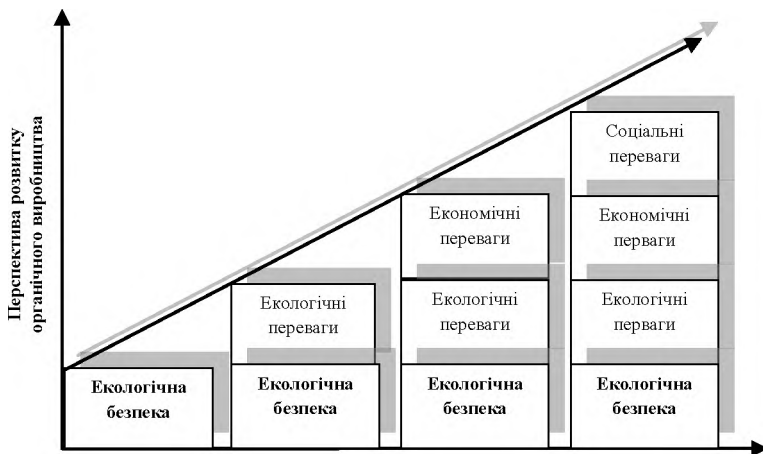

Рис. 1 Переваги перспективного розвитку органічного виробництва

Отже, переваги розвитку вітчизняного органічного агровиробництва є запорукою перспективного розвитку органічного руху за умови реалізації державної політики, спрямованої на удосконалення нормативно-правового поля. Невід’ємною складовою даного процесу є формування інституцій організаційно-економічного, науково-методичного, дорадчо-консультаційного та освітнього характеру з обов’язковим врахуванням умов децентралізації.

Список літератури

1. Галяс А. Органічне агровиробництво: нові ринкові можливості та виклики для виробників зерна в Україні / А. Галяс, М. Капштик, Ю. Бакун // Проект «Якість зерна та система кредитування сільського господарства в Україні – фаза II». – К., 2008. – 71 с.
2. Значення та місце української органічної продукції в Україні та на світовому ринку / Є. Милованов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ofu@organic.com.ua www.organic.com

3. Ковальова О. В. Щодо напрямів розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1292/>.

4. Михайленко О. Г. Розвиток органічного сільського господарства в системі євроінтеграційних процесів в Україні / О. Г. Михайленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. – 2014. – Вип. 6(3). – С. 40–45. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6%283%29__12.

5. Органік в Україні [Електронний ресурс] / Федерація органічного руху України. – Режим доступу: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>.

6. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page11.

7. Шумейко О. Органічне агровиробництво України: тенденції розвитку та виклики інституціонального забезпечення / О. Шумейко // Вісник Тернопільського нац. екон. ун-ту. – 2016. – Вип. 2. – С. 33–42.